

**«ФАЛСАФА (ЭТИКА, ЭСТЕТИКА, МАНТИК)»
ФАНИДАН
ДАСТУР**

Тузувчилар: проф. Н.Маматов,
доц. А.Ҳожибоев,
доц. Ж.Абдухоликов,
доц. Ў.Носиров,
ф.ф.н. М.Қахҳорова,
к. ўқ. С.Юлдашева,

к. ўқ. А.Султанова, к
ўқ. И.Машарипов,

к. ўқ. Г.Абдуллаева.

Такризчилар: проф. С.Мамашокиров,
проф. М.Зарипов,
доц. Ў.Шокиров.

Мазкур дастур Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим Вазирлиги томонидан тасдиқланган ижтимоий-гуманитар фанларни бакалаврларга ўқитиш норматив соатлари асосида «Фалсафа» кафедраси томонидан тайёрланган. У институтнинг ҳамма факультетлари ва бўлимларида фалсафа асосларини ўқитишга мўлжалланган.

Дастурда фалсафа (этика, эстетика, мантик) фани юзасидан ўтиладиган маърузалар ва амалий машғулотлар соатлар сеткаси, мавзулар мазмунини ташкил қилган асосий масалалар, уларга оид асосий адабиётлар, мустақил ишларга оид мавзуларнинг мазмуни ҳам берилган.

В данной программе излагаются рекомендации и указания по обучению предмета философии (этика, эстетика, логика). Кроме того в ней изложены основные направления тем, как предмет философии, место философии в жизни человека и общества, философские взгляды народов Древнего Востока и Центральной Азии, Европейская философия Средневековья и нового времени, философия развития, философия сознания, познания и общество. В программе приведена необходимая и дополнительная литература по изучению данного предмета.

This curriculum was prepared by the “Philosophy” cathedra of Financial Institute of Uzbekistan based on normative hour of teaching social sciences to bachelors confirmed by Ministry of Higher and specific education of Republic of Uzbekistan. It

is supposed to teach principles of philosophy in all faculties and departments of institute

Curriculum contains hours of lectures and practical work connected with principles of philosophy, main questions which are basis of themes, main literature related to them, contexts of independent studying themes are given.

Дастур Тошкент молия институти Илмий Кенгашида муҳокама қилинган ва тасдиқланган (25 апрель 2002 йил 9 - сонли баённома).

1. СЎЗ БОШИ

Бакалаврлар тайёрлаш бўйича қабул қилинган янги Давлат таълим стандартининг (ДТС) ўқув режасига мувофиқ мазкур фанни ўқитиш кўзда тутилган. Шу нуқтаи назардан келиб чиққан ҳолда ушбу дастур ишлаб чиқилди. Иқтисодий олий ўқув юртлари ва факультетларида кенг ихтисосдаги иқтисодчи-бакалаврларни тайёрлаш учун зарур бўлган фанлар орасида фалсафани ўқитиш муҳим ўрин эгаллайди.

Иқтисодчи-бакалаврлар фалсафа фанини мукамал эгаллагандагина, мустақилликни мустаҳкамлаш ҳамда келажаги буюк давлатни барпо этишда ўзинининг онгли, ижодий ҳиссасини қўша олади.

Фанни ўқитишнинг мақсади - талабаларда фалсафий дунёқарашни, тафаккурни шакллантириш, уларда мустақил фикрлаш малакасини ҳосил қилиш ҳамда иқтисодий, сиёсий ва маънавий ҳодисаларни фалсафанинг тамойиллари, қонунлари, категориялари, билиш усуллари ёрдамида таҳлил қилишга ўргатишдан иборатдир.

Вазифаси - иқтисодчи - бакалаврларга фалсафа фанидан сабоқ бериш, жамият ижтимоий-сиёсий ҳаётини фалсафий таҳлил қилиш малакасини шакллантириш, фалсафа тарихида яратилган тафаккур қадриятлари билан таништириш, борлиқ, онг ва билишга алоқадор бўлган фан ютуқлари билан қуроллантириш, мустақил тафаккурни қарор топтириш, мустақилликни мустаҳкамлаш ва келажаги буюк давлатни яратиш учун фидоий инсонни шакллантириш.

Бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги. Фалсафа (этика, эстетика, мантик) фанини кенг кўламда ва чуқур ўзлаштириш учун тарих, иқтисодиёт назарияси, социология, сиёсатшунослик, психология, диншунослик, маънавият асослари ва айниқса, миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, каби фанларни иқтисодчи бакалаврлар чуқур ўзлаштириши лозим.

Фалсафани (этика, эстетика, мантик) ўзлаштиришда бу ижтимоий-гуманитар фанлар, бу фанларни ўзлаштиришда эса фалсафа жуда муҳим роль ўйнайди.

Фалсафа (этика, эстетика, мантик) дастури ДТСга тўла жавоб беради.

Семинар машғулоти бўйича бажариладиган ишлар минимал миқдорига талабалар (3 - бандда бериляпти).

Аудитория машғулоти турларининг соатлар ҳажми (фоизларда) бўйича тавсиялар.

Фалсафа (этика, эстетика, мантик) фани учун ўқув режаси бўйича жами 126 соат, шундан маъруза учун 72 соат, семинар машғулоти учун 54 соат, мустақил таълим учун 63 соат ажратилган.

Фалсафа фанини ўқитиш учун ўқув режаси бўйича учинчи семестрда 72 соат, шундан маъруза учун 36 соат, семинар машғулотлари учун 36 соат, мустақил таълим учун 36 соат ажратилган. Фалсафа (этика, эстетика ва логика) фани учун тўртинчи семестрда 54 соат, шундан маъруза учун 36 соат, семинар машғулотлари учун 18 соат, мустақил таълим учун 27 соат ажратилган.

Талабалар билимини баҳолаш учун ўтказиладиган тадбирлари миқдори (5-бандда бериляпти).

Компьютер, информацион ва бошқа замонавий ўқитиш технологияларини қўллаш.

Фанлар сабоғида компютер техникаси, жумладан, видеотека – видео – кутубхона ва ЎТВ дан кенг фойдаланилади. Иш дастурларини тузишга оид услубий тавсиялар.

Услубий қўлланмалар мавжуд.

2. ФАН ДАСТУРИ

І қисм (Фалсафа)

Фалсафа фанининг предмети, унинг жамият ҳаётида тутган ўрни

«Фалсафа» атамасининг маъноси ва мазмуни. Фалсафий тафаккур ва унинг моҳияти. Фалсафанинг фан сифатида пайдо бўлиши.

«Дунёқараш» тушунчасининг моҳияти. Дунёқарашнинг тарихий шакллари. Афсонавий, диний, фалсафий дунёқарашлар.

Фалсафий дунёқараш, унинг пайдо бўлиши ва ўзига хос хусусиятлари. Фалсафий дунёқарашнинг материалистик ва идеалистик шакллари.

Янгиланган фалсафанинг асосий тамойиллари: миллийлик ва умуминсонийлик, уларнинг бирлиги.

Ўзбекистоннинг мустақилликка эришуви ва истиқлол фалсафасининг яратилиши. И.А. Каримов истиқлол фалсафасининг асосчиси. Ўзбекистоннинг ўзига хос ва ўзига мос тараққиётида мустақиллик фалсафасининг ўрни ва аҳамияти.

Ҳозирги кунда ёшларимизда мустақиллик тафаккури ва тафаккур мустақиллигини шакллантиришда, уларни комил инсон қилиб тарбиялашда фалсафий дунёқарашнинг роли.

Қадимги Шарқ ва Марказий Осиё, Қадимги Юнон ва Рим халқлари фалсафаси

Қадимги Бобил ва Мисрда илк фалсафий қарашларнинг вужудга келиши, уларда олам ва одам муносабатларининг ифодаланиши.

Қадимги Ҳиндистонда диний-фалсафий таълимотларнинг пайдо бўлиши. Ҳиндуизм, буддизм, жойнизм, лақоята, чорвака таълимотларининг моҳияти.

Қадимги Хитойда пайдо бўлган фалсафий оқимлар: даосизм, конфуцийлик, маосизм.

Қадимги Туронда пайдо бўлган диний-фалсафи таълимотлар: зардуштийлик, монийлик ва маздакчилик.

Зардуштийликнинг муқаддас китоби - «Авестода» олам ва одам, табиат ва инсон, инсон ва жамият муносабатларининг таҳлили. Моний таълимотининг моҳияти. Маздак таълимотида тенглик ва адолат ғоялари.

Қадимги Юнонистонда фалсафий фикрнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши. Юнон файласуфларининг борлиқ ва уни билиш ҳақидаги таълимотлари: Гераклит ва Пифагор. Фалсафада атомистик таълимотнинг вужудга келиши: Левкип ва Демокрит.

Юнон фалсафасининг диалектик характери. *Эпикурнинг фалсафий-ахлоқий қарашлари. Юнонистонда фалсафий фикрлар тараққиётида Сократ, Платон ва Аристотельнинг тутган ўрни.*

Қадимги Рим фалсафаси. Лукреций Кар ва унинг табиат фалсафаси. Цицироннинг эклектик фалсафий қарашлари. Рим файласуфи Плотиннинг эманация таълимоти. Эманация таълимоти-нинг ўрта аср мусулмон Шарқи фалсафасига таъсири.

Ўрта асрлар Шарқи ва Европа халқлари фалсафаси

Илк ўрта асрларда Шарқда ислом илоҳиёти фалсафасининг пайдо бўлиши. Араб мусулмон уйғониши. Қуръон - ўрта аср араб мусулмон фалсафасининг зоявий замини.

Ислом ва унинг асосий мазҳаблари. Мутакаллимчилар ва мутазиллийлар. Ислом ва калом фалсафаси. Машшоюнлар ва табиюнлар.

Ўрта аср Шарқ фалсафаси, унинг ўзига хос хусусиятлари ва моҳияти. Ал-Киндий; Ар-Розийнинг фалсафий қарашлари; Ал-Ғаззолийнинг фалсафий-илоҳий қарашлари; ўрта асрлар Ғарбий Европада вужудга келган араб фалсафаси. Ибн-Рушднинг фалсафий қарашлари.

Ўрта асрлар Европа фалсафаси. Европада феодал ижтимоий муносабатларнинг вужудга келиши. Диннинг ижтимоий ҳаётда бош мафкурага айланиши. Фалсафанинг дин хизматкорига айланиши ва схоластик тус олиши, унда номинализм ва реализм оқимларининг пайдо бўлиши, улар ўртасидаги баҳс мавзуси бўлган «универсал тушунчалар» масаласи.

Фома Аквинскийнинг фалсафий таълимоти: жоннинг ўлмаслиги, руҳнинг абадийлиги, «табиатдан ташқари ақл» ва «табиат ақли» ғоялари.

IX - XII асрлар Марказий Осиё халқлари фалсафаси

IX - XII асрлар Марказий Осиё халқлари фалсафаси. IX - XII асрларда Марказий Осиёнинг жаҳон цивилизацияси марказларидан бирига айланиши. Мустақил давлатларнинг пайдо бўлиши. Диний ва дунёвий илмларнинг тараққий этиши. Табиий илмларнинг ривожиди. Ислом фалсафаси ривожиди Марказий Осиё мутафаккирлари: Исмоил ал-Бухорий, Абу Исо ат-Термизий, ва Бурхониддин ал-Марғинонийларнинг хизмати.

Муҳаммад ибн Мусо ал - Хоразмий, Аҳмад Фарғоний, Абу Носр Муҳаммад ал-Форобий, Абу Райҳон Беруний, Абу Али Ибн Синоларнинг табиий-илмий ва фалсафий қарашлари, уларнинг жаҳон илм-фани ва фалсафий фикрлар тараққиётига қўшган буюк ҳиссалари.

Тасаввуф фалсафаси. Амир Темур ва Темурийлар даври Марказий Осиё халқлари фалсафаси

Тасаввуф таълимоти. Тасаввуфда комил инсон муаммоси. Тасаввуфда динийлик ва дунёвийлик. Марказий Осиёда тасаввуф таълимоти ва унинг асосий йўналишлари: яссавия, кубравия ва накшбандия, уларнинг жамиятдаги ўрни ва бугунги мустақиллик давридаги аҳамияти.

XIV асрнинг 70 йилларида Марказий Осиё халқларининг мўъул мустамлакачилигига қарши курашининг кучайиши. Амир Темурнинг Марказий Осиё халқлари мустақиллиги учун сиёсий кураш майдонига чиқиши.

Амир Темур – ҳалоскор, ўзбек давлатчилигининг асосчиси, яратувчи буюк сиймо, унинг “Куч - адолатда” шиори. А. Темур салтанати даврида илм-фанга, санъатга ва маданиятга, маъна-виятига эътибор, илм-фан, санъат ва маданият вакилларига ҳомийлик. “Темур тузуклари” асарининг фалсафий аҳамияти ва миллий ғоя масаласининг қўйилиши.

Амир Темур ва темурийлар даврида табиий-илмий ва ижтимоий фалсафий қарашларнинг ривожланиши. Қозизода Румий, Мансур Коший, Мирзо Улуғбек ва Али Қушчиларнинг табиатшунослик, математика, фалакиёт фанларига кўшган ҳиссаси. Бу даврда ижтимоий-фалсафий қарашлар ривожиди. Саъдиддин Тафтазоний ва Мирсаид Шариф Журжонийларнинг фалсафий қарашлари. Санъат ва маданиятнинг гуллаб яшнаши. *Алишер Навоийнинг олам ва одам, инсон ва жамият, комил инсон муаммоси, фозил жамоа ва адолатли шоҳ тўғрисидаги ижтимоий-фалсафий қарашлари ва уларнинг бугунги кундаги аҳамияти.*

Ғарбий Европадаги Уйғониш даври ва янги замон фалсафаси

Уйғониш даври фалсафаси. XV-XVI асрларда Европада ижтимоий-сиёсий ўзгаришлар: капиталистик тараққиётнинг бошланиши. Табиатшунослик фанларининг ривожланиши, уларнинг ижтимоий-фалсафий фикрлар ривожига таъсири. Фалсафада схоластикага зид йўналишнинг шаклланиши. Н.Коперник, Ж.Бруно ва Г.Галилейларнинг табиий-илмий қарашларининг фалсафий аҳамияти.

XVII - XVIII асрлар янги замон фалсафаси. Фалсафада эмпиризм ва рационализм оқимлари: Ф. Бекон, Дж. Локк, Т. Гоббс, Р. Декарт, Б. Спинозаларнинг фалсафий қарашлари. XVIII аср француз маърифатпарварлари фалсафаси: Вольтер, Руссо, Ламетрий, Дидро, Гельвеций ва Гольбахларнинг фалсафий қарашлари.

Немис мумтоз фалсафаси

Немис мумтоз фалсафасининг вужудга келиши, унинг асосий хусусиятлари.

И.Кант – немис мумтоз фалсафасининг асосчиси. Кант ижодининг икки даври: “танқидий фалсафагача” ва “танқидий фалсафа” даври. Кантнинг табиий- илмий ва фалсафий қарашлари. Унинг билиш назарияси ва ижтимоий-ахлоқий

таълимоти.

Ф.Гегельфалсафаси. Гегель фалсафасининг моҳияти: тафаккурнинг борлик билан айнанлиги. Гегельнинг диалектик методи. Гегель фалсафасининг зиддиятли томонлари.

Л. Фейербах-немис мумтоз фалсафасининг сўнги вакили. Фейербах фалсафаси, унинг антропологик характери. *Л.Фейербах-нинг табиат ва инсон ҳақидаги фалсафий таълимоти, унинг билиш назарияси ва ахлоқий қарашлари.*

XVII - XX асрларда Туркистон халқлари ижтимоий - фалсафий тафаккури тараққиёти тарихи

XVII-XX аср бошларидаги Марказий Осиёда ҳукм сурган ижтимоий - сиёсий муҳит, унинг ижтимоий-фалсафий фикрлар тараққиётига таъсири.

Мирза Бедилнинг ижтимоий-фалсафий қарашлари. Бедил пантеизмининг ўзига хос хусусиятлари.

Бобораҳим Машрабнинг фалсафий қарашлари. Машраб ижодида хурфикрлилик, инсонпарварлик ғояларининг ифодаланиши.

Марказий Осиёнинг амирлик ва хонликларга бўлиниб кетиши. Улардаги ижтимоий-маданий ва сиёсий жараёнлар. Қўқон ижтимоий-адабий муҳити. Увайсий, Нодирабегимларнинг ижтимоий-фалсафий қарашлари. Хива ижтимоий-адабий муҳити: Феруз, Комил Хоразмий, Огаҳийларнинг гуманистик қарашлари.

XIX асрнинг иккинчи ярми-XX асрнинг бошларида Туркистонда ижтимоий-сиёсий ва маданий ҳаёт. Туркистоннинг чоризм томонидан истилоси ва унинг мустамлака ўлкага айланиши. Маърифатпарварлик ва жаидчилик ҳаракатларининг пайдо бўли-ши. Аҳмад Дониш, Сатторхон, Муқимий, Фурқат, Аваз Ўтар ва Завқийларнинг маърифатпарварлик ғоялари. Жаидчиликнинг миллий уйғониш, миллий тикланиш ва миллий покланиш ғоялари. Жаидчиларнинг озодлик, мустақиллик учун кураши. Бехбудий, Мунаввар Қори, Абдурауф Фитрат, Чўлпон, Абдулла Қодирий, Абдулла Авлонийларнинг ижтимоий-фалсафий фикрлари.

Жадидчилик зояларининг миллий онгининг ўсишига, миллий зояларнинг ривожланишига таъсири.

XX аср жаҳон фалсафаси

XX асрдаги ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ва маънавий ҳаёт, илм-фан ва техника тараққиёти, уларнинг фалсафий тафаккурда акс этиши.

XX асрда пайдо бўлган фалсафий йўналишлар, оқимлар ва таълимотлар, уларнинг асосий хусусиятлари. Классик фалсафий тафаккур ўрнини неоклассик фалсафий тафаккурнинг олиши. Ақл ва фанга муносабат - рационализм ва иррационализм. Илмий-техник ақлга сиғиниш, унинг муҳолифлари. Сциентизм ва антисциентизм, технократик ва антитехнократик утопиялар.

Ҳаёт фалсафаси. А.Бергсон ва О.Шпенглернинг фалсафий таълимотлари.

Прагматизм фалсафаси. Ч.Пирс, У.Жеймис, Ж.Дьюининг фалсафий қарашлари. Неопозитивизм фалсафаси. М.Шлик – неопозитивизм асосчиси.

Фан фалсафаси. А.Айер, Л.Витгенштейннинг фалсафий

қарашлари. Семантик фалсафа. Гуссерль – феноменология мактабининг асосчиси. Постпозитивизм.

К.Поппер.

Экзистенциализм фалсафаси. К.Ясперс, М.Хайдеггер, Г.Марсель, Ж.Сартр экзистенциализми.

Неотомизм – XX аср дин фалсафаси. Неотомизм фалсафасининг тамойиллари, унинг анъанавий ва ноанъанавий йўналишлари.

Миллий мустақиллик фалсафаси. И.Каримов – миллий мустақиллик фалсафасининг асосчиси. Мустақиллик фалсафаси-нинг миллийлик ва умуминсонийлик тамойиллари.

Фалсафада борлик муаммоси

“Борлик” тушунчасининг моҳияти. Онтология - борлик ҳақидаги фалсафий таълимот. Борликнинг диний, илмий ва фалсафий талқинлари.

Борликнинг моддий ва маънавий турлари. Моддий борлик ва субстанция. Субстанция муаммосини ҳал қилишда монистик, дуалистик ва плюралистик қарашлар.

Борлиқнинг мавжудлик шакллари ва усуллари. Ҳаракат - борлиқнинг мавжудлик усули. “Ҳаракат”, “ўзгариш” тушунчалари. Ҳаракат ва тинчлик, барқарорлик. Ҳаракатнинг асосий турлари ва шакллари.

Фазо ва вақт-борлиқнинг мавжудлик шакли. Фазо, вақт ва ҳаракатнинг боғлиқлиги.

Дунёнинг бирлиги муаммоси. Моддий ва рухий дунё; тушунчалари. Дунёнинг бир бутунлигини асословчи фалсафий таълимотлар ва уларнинг борлиқни билишдаги аҳамияти. Моддий дунёни билишда иқтисодий таълимотларнинг ўрни ва роли.

Тараққиёт фалсафаси

Тараққиёт ва алоқадорлик ҳақидаги қарашларнинг пайдо бўлиши. “Алоқадорлик”, “ўзгариш” ва “ривожланиш” тушунчалари. Тараққиёт тўғрисидаги турлича қарашлар, концепциялар, назарияларнинг вужудга келиши. *Диалектика - алоқадорлик ва тараққиёт тўғрисидаги таълимот. Диалектика инсонни, борлиқни тушуниши ва тушунтириши усули сифатида. Объектив ва субъектив диалектика, уларнинг ўзаро муносабати.*

Метафизика, унинг асосий тушунчалари ва тамойиллари. Классик ва ҳозирги замон фалсафасида диалектика ва метафизика масалалари. Диалектика ва метафизика, детерминизм ва индетерминизм, релятивизм ва синергетиканинг жаҳон фалсафаси учун аҳамияти.

“Категория” тушунчаси. Универсал алоқадорликларни ифодаловчи диалектика категориялари: яккалик, хусусийлик ва умумийлик; моҳият ва ҳодиса; мазмун ва шакл. Структуравий алоқадорликларни ифодаловчи диалектика категориялари: бутун ва қисм; система, структура ва элемент. Детерменистик алоқадорликларни ифодаловчи диалектика категориялари: сабаб ва оқибат; зарурият ва тасодиф; имконият ва воқелик.

“Қонун” ва «Қонуният» тушунчаси. Қонунларнинг турлари: табиат, жамият ва тафаккур қонунлари. Объектив ва субъектив қонунлар.

Микдор ва сифат ўзгаришларининг ўзаро бир-бирига ўтиши қонуни. “Микдор”, “сифат”, “меъёр” ва “сакраш” тушунчалари, уларнинг ўзаро муносабати. Тараққиёт жараёнида уларнинг ўрни ва роли. Ўзбекистоннинг ўзига хос тараққиёт йўли, унинг тадрижий характери.

Воқеълик ва ўзгариш жараёнида айният, ва зиддият диалектикаси. Айният, тафовут, қарама-қаршилик, зиддият тушунчалари ва уларнинг ўзаро муносабати. Зиддиятларнинг турлари. И.А. Каримов ўзгаришларнинг зиддиятли характери, уни ечиш йўллари тўғрисида. Мустақиллик ва жамиятнинг тадрижий тараққиёти.

Ўзгариш ва тараққиёт жараёнида ўз-ўзини инкор этиш тамойили. “Инкор”, “инкорни инкор”, “синтез” тушунчалари. Инкорни инкор диалектикаси: диалектик ва метафизик инкор. Ворислик-эскининг инкори ва янгиликнинг

шаклланиши сифатида. *Мустақилликни мустаҳкамлаш жараёнида ворислик ва янгилашнинг ўзига хос хусусиятлари. Бу жараённинг истиқлол мафкурасини шакллантириш ва комил инсон тарбияси учун аҳамияти.*

Фалсафада инсон муаммоси

Инсон – «Фалсафа»нинг бош ўрганиши объекти. Инсонни фалсафий ўрганишнинг ҳаётий зарурияти. Инсон муаммосини фалсафий таҳлил қилишнинг моҳияти ва унинг ўзига хос хусусиятлари.

“Инсон” тушунчаси, унинг “индивид”, “одам”, “шахс” тушунчаларига нисбати, уларнинг ўзаро муносабати.

Инсоннинг табиий-биологик, рухий-маънавий ва ижтимоий жиҳатлари. Инсон – биорухий ижтимоий мавжудот сифатида. Инсоннинг пайдо бўлишида меҳнат, нутқ, ахлоқ, маданият ва маънавиятнинг ўрни.

Инсоннинг эҳтиёжлари, манфаатлари, мақсадлари, орзу-умидлари ва вазифалари. Инсонийлик, инсонпарварлик.

Инсон ҳаётининг маъноси, мазмуни ва моҳияти. Инсон олий кадрият сифатида. Инсон кадр-қиммати. Инсоннинг жамиятдаги ўрни.

Мустақил Ўзбекистонда инсон қадри, ҳуқуқлари ва эркинликлари, уларнинг кафолатлари. Ўзбекистонда ўтказилаётган ислоҳотлар-инсон манфаатларини кўзлаб амалга оширилаётган жараён. Ўзбекистонда инсон манфаати йўлида озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш давлатимиз сиёсатининг устувор йўналишидир.

Фалсафада онг муаммоси

Фалсафада онг муаммосининг қўйилиши ва унинг ўзига хос томонлари: унга диний, табиий-илмий ва фалсафий ёндашув.

Онгнинг пайдо бўлиши. Онг ва инсон мияси. Онг – инсон миясининг хоссаси, унинг функцияси.

Онг ва инъикос. Онг ва руҳият. Онг – инъикоснинг олий рухий шакли. Онг – инсоннинг ўзини ва атроф-муҳитни англаши.

Онгнинг ижтимоий жиҳати. Онг – ижтимоий тараққиёт маҳсули. Онгнинг шаклланиши ва ривожланишида меҳнат, ижтимоий фаолият ва тилнинг роли.

Онгнинг структураси: сезгилар, идрок, ҳис, тасаввур, ирода, хаёл, хотира, тафаккур.

Онг, онг ости онг, онгсизлик, уларнинг инсон фаолиятида ўзаро муносабати. Онг ва инсоннинг “Мени”, онг ва инсоннинг ўз-ўзини англаши. Ўз-ўзини англашнинг даражалари. Миллий онг ва миллий ўз-ўзини англаш.

Мустақиллик шароитида миллий онг ва миллий ўз-ўзини англашнинг аҳамияти.

Онгнинг шакллари ва даражалари. Оддий онг, оммавий онг, назарий онг. Ижтимоий руҳият ва мафкура. Индивидуал ва ижтимоий онг. Ижтимоий онгнинг асосий шакллари, уларнинг фарқлари ва ўзаро алоқадорлиги.

Онгнинг ижодий характери. Онг ва ижод. Ижоднинг табиати ва моҳияти. Қобилият, истеъдод, талант. Инсон онгининг ижодий имкониятлари.

Билиш назарияси

Инсон билишининг табиати ва моҳияти. Амалиёт – инсон билишининг асоси, мақсади, уни вужудга келтирувчи асосий омил.

Билишнинг субъекти, объекти ва предмети, уларнинг ўзаро муносабати. Билишда субъектнинг фаоллиги.

Билиш ва билим. Билим – билишнинг натижаси. Гноссология – билиш тўғрисидаги таълимот.

Инсон билишининг турлари ва шакллари. Оддий билиш, илмий билиш, интуитив билиш ва ғойибона билиш. Билишнинг асосий босқичлари: ҳиссий билиш ва ақлий билиш, уларнинг ўзига хос хусусиятлари.

Билишнинг диалектик характери. Билиш жараёни. Борлиқ ва билишнинг зиддиятлари. Билишнинг билмасликдан билишга, кам билишдан кўпроқ билишга, юзаки билишдан чуқурроқ билишга, ҳодисани билишдан моҳиятни билишга, оддий билишдан илмий билишга, ҳиссий билишдан ақлий билишга, эмпирик билишдан назарий билиш томон бориши.

Билиш ва ҳақиқат. “Ҳақиқат” тушунчаси. Ҳақиқатнинг турли шакллари: нисбий ҳақиқат, мутлақ ҳақиқат, уларнинг ўзаро муносабати. Ҳақиқат ва хато. Ҳақиқатнинг конкретлиги. Ҳақиқатнинг мезонлари. Амалиёт – ҳақиқатнинг асосий мезони. Ҳақиқатга эришиш – инсон билишининг асосий мақсади. Ҳақиқат ва баҳолаш. Баҳолашда ҳақиқатнинг ўрни.

Илмий билиш, унинг моҳияти, усуллари ва асосий шакллари. “Илмий билиш” тушунчаси. Илмий билишнинг эмпирик ва назарий даражалари, уларнинг ўзига хос усуллари: кузатиш, эксперимент, таққослаш, турларга, гуруҳларга ажратиш; анализ ва синтез, индукция ва дедукция, аналогия, умумлаштириш, мавҳумлаштириш, конкретлаштириш, моделлаштириш, формаллаштириш, математиклаштириш.

Илмий билишнинг асосий шакллари: факт, ғоя, муаммо, гипотеза, назария ва илмий олдиндан кўриш.

Фан – илмий билишнинг махсус шакли. Табиатунослик, ижтимоий, гуманитар ва техника фанлари, уларнинг ўзига хос хусусиятлари. Фанлар

фалсафаси ва методологияси. Фалсафий герменевтика. Фан тили. Фан социологияси.

Ижтимоий билиш ва унинг ўзига хос хусусиятлари. Ижтимоий билишда ижтимоий эҳтиёжлар, манфаатлар, мақсадлар, режа ва дастурларнинг ўрни ва роли. Ижтимоий билишда амалиёт ва назариянинг аҳамияти. Ижтимоий билишда ҳақиқатнинг ўзига хос томонлари: тарихий ҳақиқат, ҳаёт ҳақиқати, бадиий ҳақиқат. Ижтимоий билишнинг ўзига хос усуллари: қиёсий-тарихий усул, тарихийлик ва мантиқийлик, ижтимоий тажриба, ижтимоий эксперимент, социологик тадқиқот, экстраполяция, системали ёндашув, прогнозлаш.

Ижтимоий билиш ва унинг усулларининг Ўзбекистоннинг ўзига хос тарққиётидаги ўрни ва аҳамияти.

II қисм

(Этика)

Этиканинг предмети ва асосий вазифалари

Этика ахлоқ ҳақидаги илмий назариядир.

Этика - фалсафий фан. Этика фанининг предмети ахлоқ, унинг келиб чиқиши ва мавжудлик қонуниятларидир. У ахлоқнинг сифат чегараларини тавсифлайди ахлоқ ва одобни таҳлил қилади, инсонни маълум тамойилларга кўра тарбиялаш тўғрисидаги малакани шакллантиради.

Ахлоқ, унинг ижтимоий мазмуни, тизими ва функцияси, ахлоқ категориялари, касб этикаси, ахлоқий тарбия, унинг моҳияти, методлари ва воситалари этика фанининг таркибий қисмлари сифатида.

Этиканинг бошқа ижтимоий-гуманитар фанлар – философия, миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар, социология, социал психология, педагогика, ҳуқуқшунослик, тарих, адабиёт, этнография, этика ва ҳ.к. лар билан алоқаси.

Этиканинг миллий ва умуминсоний характери. Ахлоқий идеал ва унинг кадри. Ахлоқсизлик ва унга қарши курашда этиканинг аҳамияти.

Этиканинг ахлоқий дунёқарашни шакллантирувчи фан эканлиги. Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини қарор топтиришда ва комил инсонни шакллантиришда ахлоқий дунёқарашнинг ўрни ва роли.

Ахлоқнинг моҳияти, тизими ва функцияси

Ахлоқ кишиларнинг ўзаро ҳамда кишилар билан жамият ўртасидаги муносабатларининг ўзига хос ижтимоий ифодаси, киши хулқини идора қилиш вазифасини бажарувчи ахлоқий онг, ахлоқий амалиёт, ахлоқий муносабатлар бирлиги эканлиги.

Ижтимоий ҳаётнинг барча жабҳаларида ахлоқнинг иштирок этишлиги ва унинг кўп функциялилиги.

Ахлоқий онг ва унинг мазмуни. Индивидуал ва ижтимоий ахлоқий онг ва улар ўртасидаги боғлиқлик. Ижтимоий ҳаётда ахлоқий туйғу, ҳиссиёт ва ишончнинг ўрни. Ахлоқий идеал ва ҳаёт. *Ахлоқий идеалда умуминсонийлик, миллийлик ва индивидуаллик нисбати. Мамлакатимиз халқларининг ахлоқий идеали.*

Ахлоқий амалиёт амалда намоён бўлгувчи ахлоқ эканлиги.

Ахлоқий шартлар ва ижтимоий ҳаёт. Ахлоқий хулқ - кишиларнинг онги ва иродаси билан белгиланадиган ахлоқий ҳатти-ҳаракатларнинг йиғиндиси сифатида.

Ахлоқий муносабатлар ижтимоий муносабатларнинг ўзига хос жиҳати эканлиги. Ахлоқий муносабатларнинг ўткинчи ва турғун шакллари. Ахлоқий муносабатларнинг бошқарув ва муҳофаза вазифалари.

Ахлоқий муносабатлар системасида ахлоқий норманинг ўрни ва роли. Ахлоқий норманинг ижтимоий табиати. Ахлоқий тамойиллар ва ахлоқий норма. Ахлоқий норма ва ахлоқий баҳо. Ахлоқий баҳода илмнинг, билимнинг, одат ва анъаналарнинг ўрни.

Ахлоқий ишончнинг инсон қалб нидоси эканлиги. Келажаги буюк давлатни қарор топтиришда ахлоқий ишончнинг аҳамияти.

Ахлоқнинг идора, тарбиявий, билиш, баҳолаш, мотивацион, коммуникатив ва прогностик вазифалари. Ахлоқ вазифаларининг ижтимоий йўналтирилганлиги. Комил инсонни шакллантириш ахлоқнинг доимий ўзгармас, бош вазифаси эканлиги.

Этиканинг асосий категориялари

Этика категориялари ахлоқнинг энг муҳим жиҳатлари, хусусиятлари ва унсурларини ифодаловчи тушунчалар эканлиги. Этика категорияларининг ижтимоий табиати ва уларнинг ахлоқий такомил жараёнида мазмунан бойиб бориши.

Этика категориялари тизими. Яхшилик ва ёмонлик категорияларининг мазмуни, улар мазмунининг тарихан ўзгарувчанлиги. Келажак буюк давлатни қуриш кўп жиҳатдан қарор топаётган яхшиликнинг ёмонликни қай даражада сиқиб чиқаришига боғлиқ эканлиги.

Адолат - тенгликнинг ҳақиқий ва тақдирлашнинг зарурий ўлчови сифатида. Адолатнинг ахлоқий муносабатлар регулятори эканлиги. Адолат тушунчасининг мазмуни. Мустақиллик ва жамиятда ижтимоий адолат тантанаси.

Бурч, унинг мазмуни ва вазифаси. Бурчнинг шакллари. Бурчнинг ижтимоий манфаат, шахснинг жамият олдидаги вазифаси билан боғлиқлиги. Ватан равнақи, юрт тинчлиги ва фуқаровий бурч.

Ор-номус ва кадр-қимматнинг шахс билан жамият ўртасидаги муносабатларни тартибга солиши, кишилар хулқига таъсир кўрсатиш воситаси эканлиги. Мустақил давлатимизнинг кишиларда кадр-қиммат, ор-номус туйғуларининг юксалишига ғамхўрлик қилиши.

Виждон категориясининг мазмуни. Инсоний маданиятнинг ўсиши билан виждон тушунчасининг бойиб бориши. Унинг баҳо, буйруқ, мотив ва эмотив характерга эгаллиги.

Ҳаётнинг маъноси – инсон ҳаётининг фаолиятининг умумий йўналиши, унинг ўз олдига қўядиган асосий вазифа эканлиги. Инсон ҳаёти маъносида унинг ўз халқи бахти, Ватанининг тараққиёти учун курашининг ўрни.

Бахт кенг мазмунда инсон ҳаётининг умумий баҳоси эканлиги. Бахтнинг объектив, субъектив, ижтимоий, индивидуал, рационал ва эмоционал жиҳатлари. Мустақиллик шароитида бахтни тўла-тўқис рўёбга чиқариш имкониятлари.

Тадбиркорлик этикаси

Тадбиркорлик этикасининг мазмуни ва унинг ахлоқ тизимида тутган ўрни. Амалий этика ва касбий ахлоқнинг турлари. Педагоглар, тиббиёт ходимлари, бошқарув, адлия ходимлари, илмий, савдо ахлоқи. Банк ходимлари, аудиторлар, солиқ ва суғурта ходимлари этикаси.

Тадбиркорлик ахлоқининг пайдо бўлиши. Тадбиркорлик этикасининг баҳс мавзуи. Тадбиркор шахси ва унинг типлари: тадбиркор, тадбиркор-мешчан, тадбиркор-бюрократ. Тадбиркорнинг ахлоқий қиёфаси. Тадбиркорнинг бурчи ва виждони, шаъни ва ор-номуси. Тадбиркор масъулияти ва адолат.

Тадбиркорлик ва Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, инсоний комиллик, ижтимоий ҳамкорлик, миллатлараро тотувлик, диний бағрикенглик.

Тадбиркорлик этикасида инсонпарварлик, умуминсоний қадриятлар устуворлиги ва миллий қадриятларга содиқлик.

И.Каримов асарларида тадбиркор бурчи ва масъулияти масалаларининг ёритилиши.

Бозор иқтисодиётига ўтиш шароитида тадбиркор ахлоқи ролининг янада ошиб бориши.

Баркамол авлод тарбияси ва ахлоқий камолот

Баркамол инсон тушунчаси ва унинг мазмуни.

Ахлоқий тарбия, унинг моҳияти, мақсади. Ахлоқий тарбия - жамиятнинг шахсга нисбатан талабларининг унинг ички эътиқодига айланишини мақсадга мувофиқ йўналтирувчи жараён сифатида.

И.Каримов ахлоқий тарбияни ёшлар онгига сингдиришнинг асосий йўналишлари ҳақида.

Оила, мактабгача таълим, мактаб, олий ва ўрта махсус ўқув юртлари, меҳнат жамоалари, маҳаллалар баркамол авлодни шакллантиришнинг ўзига хос соҳалари эканлиги. Ахлоқий тарбия йўналишлари ва уларнинг ҳар бирини мақсадга мувофиқ, узвий боғлиқ ҳолда ташкил этишнинг назарий ва амалий масалалари.

Ахлоқий тарбияни ташкил этишда маданий-маърифий муассасалар, оммавий ахборот воситалари ва бошқаларнинг ўрни ва роли. Ижтимоий-гуманитар фанлар ахлоқий тарбиянинг муҳим воситаси эканлиги.

Ахлоқий тарбияда тарбиячининг маънавий салоҳияти. Соғлом мулоқот муҳити, гап ва амалиёт бирлиги, ижтимоий адолат ҳаётийлигининг аҳамияти.

Ахлоқий тарбиянинг ижтимоий, педагогик, психологик усуллари.

Ахлоқий тарбия ҳаётийлигини таъминлашда жамоанинг шахсга, шахснинг жамоага таъсири. Тарбияланувчининг ижтимоий фаоллигини, инсонпарварлик ва ватанпарварлигини ошириш, ғайри ахлоқий хулқ-атвор, хатти-ҳаракатларга қарши кураш услублари сифатида.

Ахлоқий тарбиянинг изчиллиги ва комплекслиги. Уни мунтазам кузатиб ва баҳолаб бориш, такомиллаштириш, режалаштириш ахлоқий тарбия самарадорлигини оширишнинг замини эканлиги.

III қисм (Эстетика)

Эстетиканинг предмети ва ижтимоий ҳаётдаги ўрни

Эстетиканинг инсон томонидан борлиқни гўзаллик қонунларига кўра ўзлаштириш тўғрисидаги фан эканлиги. Эстетика фанининг предмети тўғрисидаги қарашлар эволюцияси.

Эстетикада субъект ва объект муносабатининг ўзига хослиги. Воқеликнинг эстетик инъикоси. Инсон фаолиятида эстетик манбаанинг мавжудлиги. Эстетик объект ва унинг мазмуни. Эстетик муносабат тизимида субъект ва унинг ўрни.

Эстетик муносабат ва унинг мазмуни. Эстетик муносабатда ҳис- хаяжон. Эстетик муносабатнинг шахс эркинлиги, беғаразлиги, маълум эътиқодга мойиллиги билан алоқадорлиги.

Эстетик онгнинг эстетик ҳис, эстетик дид, эстетик фикр, эстетик орзу, эстетик қараш, эстетик назария кабиларнинг мукамал тизим эканлиги. Эстетик онгнинг таркибий қисмлари ўртасидаги ўзаро боғлиқлик. Эстетик онг ва индивидуал эстетик онг. Эстетик онгнинг ижтимоий ҳаётнинг барча жабҳалари билан алоқадорлиги ва нисбий мустақиллиги. Эстетик онг ва эстетик фаолият. Эстетик онгнинг тарихий типлари ва шакллари. Эстетик онгда ворислик масаласи.

Борлиқни инсон томонидан эстетик ўзлаштиришда философия, миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар ва бошқа ижтимоий гуманитар фанларнинг аҳамияти.

Эстетика фанининг тизими ва унинг асосий тушунчалари ва тамойиллари. Келажаги буюк давлатни қарор топтиришда соғлом эстетик дунёқарашнинг ўрни ва роли.

Эстетик фаолият

Эстетик фаолият эстетик онгнинг ҳаётийлашиши, моддийлашиши эканлиги. Эстетик фаолиятда талаб ва эҳтиёж бирлиги. Эстетик эҳтиёж, унинг мазмуни ва тизими. Эстетик эҳтиёжда ижоднинг ўрни ва роли.

Маиший турмуш гўзаллиги. Уй -рузгор буюмларида қулайлик ва гўзаллик уйғунлиги. Бинолар, кўчалар, хиёбонлар мутаносиблиги ва инсон кайфияти.

Кишилар ўртасидаги муносабат ва инсонлар хатти-харакати. Этикет ва гўзаллик. Инсон хис-ҳаяжони ва ахлоқ нормалари ўртасидаги боғлиқлик. Жамиятнинг эстетик омили ва ундан бахраманд бўлиш муаммолари.

Эстетик ва бадий фаолият. Санъат эстетик фаолиятнинг ихтисослашган кўриниши эканлиги.

Эстетик ва иқтисодий фаолият. Меҳнат, меҳнат қуроллари гўзаллиги.

Моддий ишлаб чиқариш ва унинг самарадорлигини оширишда эстетик дид ва дунёқарашнинг аҳамияти. Янги технология, инвестиция ва ишлаб чиқаришнинг эстетик жиҳатлари. Дизайн-бадий-техник фаолият тури сифатида. Техника эстетикаси ва дизайн.

Илмий ижод ва эстетик фаолият. Илмий ижодда эстетик омилларнинг ўрни ва роли. Эстетик маданият ва илмий ижод бирлиги. Илмий ижоднинг индивидуал табиати, тадқиқотчи таланти ва профессионализи. Илмий ижодда интуиция, тасодиф ва гўзаллик. Санъатнинг илмий ижодга таъсири.

Мамлакат тараққиёти ва истиқболда эстетик фаолиятнинг ўрни ва роли.

Эстетиканинг категориялари

Эстетика категориялари ва уларнинг табиати. Гўзаллик эстетиканинг асосий категорияси эканлиги.

Гўзалликнинг хилма-хиллиги ва улардаги умумийлик. Гўзалликнинг маълум таъсирлар натижасида инсонда ижобий хиссиётларга бой ҳолатнинг пайдо бўлиши эканлиги. Гўзалликнинг намоён бўлиш даражалари. Табиат, жамият, инсон гўзаллиги. Санъатда гўзаллик. Борлиқ гўзаллиги моҳиятининг санъатда акс этиши. Санъатдаги гўзалликда шакл ва мазмун бирлиги. Истиқлол ва гўзаллик.

Хунуклик эстетиканинг гўзалликка қарама-қарши бўлган категорияси эканлиги. Хунукликнинг табиати. Хунуклик эстетик ҳис-ҳаяжоннинг икки томонламалиги ва унинг гўзаллик билан бевосита алоқадорлиги.

Улуғворлик ва унинг кўлами. Улуғворликнинг табиат, жамият ва инсон фаолиятидаги кўриниши. Қаҳрамонликда улуғворликка хос эстетик ва ахлоқий сифатларнинг намоён бўлиши.

Тубанлик - тасаввур қилиб бўлмас хунуклик, шахс, жамият учун хавф, ёмонликни ўзида ифодаловчи эстетик сифат эканлиги.

Фожиавийликнинг эркинлик ва зарурият муносабатида инсоннинг азобланиши ва ўлимга алоқадор ўта зиддиятли ҳолатларни акс эттирувчи эстетик категория эканлиги. Ҳаёт ва санъатдаги фожиавийлик. фожианинг инсонга поклантирувчи таъсири.

Кулгилиликнинг ижтимоий аҳамиятга эга зиддиятларга маълум бир эстетик идеал нуктаи назаридан ҳаяжонли-танқидий муносабатни ифодаловчи категория эканлиги. Кулги ва кулги маданиятининг ижтимоий ҳаётдаги ўрни ва роли.

Санъат ва унинг ижтимоий табиати

Санъат маданиятнинг ўзига хос муҳим жабҳаси эканлиги. Санъат тушунчасининг кенг ва тор мазмуни.

Санъат объектларининг ўзига хослиги. Инсон тақдири ва унинг ички кечинмалари. Санъатнинг такрорланмас объекти эканлиги. Санъатнинг предмети. Бадиий ижод жараёнида бадиий асар мазмуни ва образи тизимида сингдирилувчи нарса ва ходисалар эканлиги.

Бадиий ижод ва унинг табиати. Ижодкор ва бадиий ижод. Ижодкор дунёқараши ва санъат. Бадиий ижод жараёнининг асосий босқичлари.

Санъатнинг турлари. Адабиёт, архитектура, тасвирий санъат, декоратив-амалий санъат, дизайн, музыка, театр, кино санъат турлари сифатида. Санъат асарларида миллийлик ва умуминсонийлик.

Бадиий образ ва унинг мазмуни. Ҳиссий бадиий образ. Борлиқни бадиий образли ўзлаштиришда индивидуал-шахсий ва ижтимоий- аҳамиятлилик уйғунлигининг кўриниши. Санъатни бадиий образли идрок этишда объективлик ва субъективлик диалектикаси. Бадиий образли тафаккурнинг дунёқараш жиҳатлари. Бадиий образни типиклаштириш. Ўзбек санъати ва адабиётида янги бадиий қаҳрамон масаласи ва унинг ечими.

Эстетик тарбия, унинг моҳияти ва мазмуни

Эстетик ва бадий маданият шахс маънавий қиёфасининг муҳим жихати эканлиги. Ижтимоий тараққиётнинг гўзаллик қонуниятларига кўра яратиш билан узвий алоқадорлиги.

Шахс эстетик маданияти, эстетик ҳис, ишонч, билим, кўникма ва нормаларнинг йиғиндиси эканлиги.

Бадий маданият ва унинг мазмуни. Бадий маданиятнинг ижтимоий ҳаётдаги ролининг тўхтовсиз ортиб бориши қонуни

Эстетик тарбия жараёнида инсоннинг барча маънавий қобилиятларининг мувофиқлаштирилиши ва ривожлантирилиши. Эстетик тарбиянинг бош мақсади гўзаллик қоидаларига кўра яшовчи ва гўзалликни яратувчи комил, ижодкор шахсни шакллантиришдан иборат эканлиги.

Эстетик тарбияда санъатнинг ўрни ва роли. Бадий тарбия ва унинг моҳияти.

Жамиятимизнинг эстетик идеали келажаги буюк давлатни қарор топтириш эканлиги.

Мустақилликни мустаҳкамлаш, келажаги буюк давлатни қарор

топтириш ва эстетик тарбия.

IV қисм

(Мантиқ)

Мантиқ фанининг предмети ва асосий вазифалари

Тафаккур мантиқ фанининг предмети сифатида. Билиш жараёни илмий тушуниш. Ҳиссий билиш ва унинг шакллари. Ақиллий билишнинг ўзига хос хусусиятлари. Билишда тилнинг роли. Тил информацион белгилар тизилмаси сифатида. Белги тушунчаси. Табиий ва сунъий тиллар. Тилнинг семантик категориялари. Мантиқий атамалар.

Тафаккур қонунлари ва шакллари тушунчаси. Тўғри фикрлашнинг мантиқ қонунларига асосланганлиги. Фикрнинг чинлиги ва фикрлашнинг шаклан тўғрилиги. Тўғри тафаккурлашнинг асосий хусусиятлари.

Мантиқий қонунлар ва уларнинг моҳияти, турлари. Айният қонуни. Зиддият қонуни. Учинчиси мустасно қонуни. Етарли асос қонуни. Мантиқ қонунларига риоя қилиш – билишда ҳақиқатга эришишнинг зарурий шarti эканлиги. Фикрнинг муайян мазмуни ва мантиқий тузилиши.

Тафаккурнинг асосий шакллари: тушунча, ҳукм, хулоса чиқариш.

Мантиқ фанининг назарий ва амалий аҳамияти. Бўлажак иқтисодчи-молиячининг фикрлаш маданиятини шакллантиришда мантиқ фанининг аҳамияти.

Тушунча

Тушунчанинг моҳияти. Тушунча шаклланишининг мантиқий усуллари: таққослаш, анализ, синтез, мавҳумлаштириш, умумлаштириш.

Тушунчанинг мазмуни ва ҳажми. Тушунчанинг мазмуни ва ҳажми орасидаги ўзаро тескари муносабат қонуни.

Тушунчанинг турлари: умумий ва яқка тушунчалар; жамловчи ва айирувчи тушунчалар; конкрет ва мавҳум тушунчалар; нисбатли ва нисбатсиз тушунчалар; ижобий ва салбий тушунчалар. Категория тушунчанинг махсус тури сифатида.

Тушунчалар орасидаги муносабатлар: сиғишувчанлик ва сиғишмаслик муносабатлари.

Тушунчаларни умумлаштириш ва чегаралаш. Тушунчани тарифлаш. Иқтисодиёт ва молия соҳасида тушунчани тарифлашнинг аҳамияти.

Тушунчаларни бўлиш ва уларнинг турлари. Таснифлаш (классификация) ва унинг турлари.

Иқтисодий билимнинг шаклланиши ва ривожланишида тушунчаларнинг аҳамияти.

Ҳукм

Ҳукм тафаккур шакли сифатида. Ҳукмнинг моҳияти ва таркиби. Содда ва мураккаб ҳукмлар.

Содда ҳукм: сифат ва ҳусусият, муносабат ва мавжудлик ҳукмлари.

Қатъий ҳукмлар ва уларнинг турлари: тасдиқ ва инкор ҳукмлар.

Мураккаб ҳукм ва унинг турлари. Мантиқий боғламалар: қўшувчи, айирувчи, шартли тенглик ва инкор ёрдамида содда ҳукмлардан мураккаб ҳукмларнинг ташкил топиши. Мураккаб ҳукмларнинг чин бўлиш шартлари.

Чинлиги бўйича ҳукмлар орасидаги муносабатлар: сиғишувчанлик, сиғишмаслик муносабатлари.

Ҳукмлар орасидаги муносабат. Ҳукмларнинг модаллик бўйича бўлиниши: объектив модаллик ва мантиқий модаллик.

Иқтисодий жараён ва муносабатларни билишда ҳукмларнинг роли.

Хулоса чиқариш

Хулоса чиқаришнинг умумий тавсифи. Хулоса чиқаришнинг таркиби ва улар орасидаги мантиқий боғланиш.

Хулоса чиқариш турлари: бевосита ва билвосита хулоса чиқариш.

Бевосита хулоса чиқариш турлари: мантиқий квадратдаги ҳукм муносабатларига қараб хулоса чиқариш, алмаштириш орқали хулоса чиқариш, айлантириш орқали хулоса чиқариш, предикатга қарама-қарши қўйиш орқали хулоса чиқариш. Билвосита хулоса чиқариш турлари.

Индуктив хулоса чиқариш тушунчаси. Индуктив хулоса чиқариш турлари: тўлиқ ва тўлиқсиз индукция.

Индуктив хулоса чиқаришнинг метадологиялари: оддий санаш индукцияси (оммабоп индукция) ва илмий индукция.

Ҳодисалар орасидаги сабаб-оқибат боғланишларини индуктив текшириш усуллари. Сабабий боғланишларни аниқлашда индукциянинг роли.

Кўп омилли индуктив умумлаштиришлар ҳақида тушунча. Статистик умумлаштиришлар. Индуктив хулоса чиқаришнинг билишдаги аҳамияти.

Дедуктив хулоса чиқариш тушунчаси.

Силлогизм турлари: қатъий силлогизм. Силлогизм таркиби. Силлогизм аксиомаси. Силлогизм моҳиятнинг ички қонуниятларини очиб берувчи сифатида. Силлогизмнинг умумий қоидалари. Категорик силлогизм.

Шартли силлогизмлар ва уларнинг турлари. Шартли-қатъий хулоса чиқариш, соф-айирувчи хулоса чиқариш, айирувчи-қатъий хулоса чиқариш, шартли-айирувчи хулоса чиқариш.

Қисқартирилган силлогизмлар. Энтимемани тиклаш. Мураккаб ва қисқартирилган мураккаб силлогизмлар ҳақида тушунча.

Иқтисодиёт ва молияга оид масалалар ва муаммолар ечимини топишда индуктив ва дедуктив хулоса чиқариш усулларида фойдаланишнинг роли.

Аргументлаш назариясининг мантиқий асослари.

Муаммо. Гипотеза. Назария

Аргументлашнинг умумий тафсифи. Аргументлаш ва исботлаш. Исбот этиш таркиби ва шакллари. Исботлаш турлари: бевосита исботлаш, билвосита исботлаш. Билвосита исботлашнинг кўринишлари. Исбот этиш қоидалари.

Раддия тушунчаси. Умумий рад этишнинг турлари. Рад этиш усуллари. Илмий танқидга оид мантиқий талаблар. Исбот ва рад этишда учрайдиган хатолар.

Илмий мунозара ва унинг табиати. Баҳслашув қоидалари. Бўлажак иқтисодчи ва молиячиларда баҳслашиш санъатини шакллантириш.

Муаммо объектив реалликни билиш, илмий ўрганиш жараёнида келиб чиқадиган назарий ва амалий аҳамиятга эга бўлган масалалар йиғиндиси эканлиги.

Гипотеза – билимлар тараққиётининг шакли сифатида. Гипотезаларни тасдиқлаш жараёнида экспериментнинг роли.

Бўлажак иқтисодчи-молиячиларда мушоҳада қилиш қобилиятини ўстиришда гипотезанинг аҳамияти.

Назария илмий билимлар тизилмаси сифатида. Шаклланиш усулига кўра илмий назарияларнинг асосий турлари.

Илмий билимларни ривожлантиришда, системалаштириш ва асослашда мантиқ фанининг роли. Бўлажак иқтисодчи ва молиячиларнинг фикрлаш маданиятини оширишда мантиқ фанининг аҳамияти.

3. СЕМИНАР МАШҒУЛОТЛАРИ МАВЗУЛАРИ

І қисм (Фалсафа)

Фалсафанинг баҳс мавзуи. Фалсафада дунёқараш муаммоси

Фалсафанинг фан сифатида пайдо бўлиши. Фалсафанинг баҳс мавзуси, унинг жамият тарихий тараққиёти давомида ўзгариб бориши. *

Дунёқараш ва унинг ижтимоий-тарихий характери.

Дунёқараш ва ғоя муаммоси.* Иқтисодий ва фалсафий дунёқараш. Иқтисодий дунёқарашнинг шаклланишида фалсафий ғояларнинг ўрни ва роли.

Мустақиллик дунёқараш ва унинг миллий мустақилликни мустаҳкамлашдаги аҳамияти.

Қадимги Шарқ ва Ғарб фалсафаси

Қадимги Шарқ фалсафасида олам ва одам муносабатининг ифодаланиши. Қадимги Хитойда пайдо бўлган фалсафий оқимлар: даосизм, конфуцийлик, маоизм. *Қадимги Туронда пайдо бўлган диний-фалсафи таълимотлар: зардуштийлик, монийлик ва маздак-чилик.

Қадимги Юнон фалсафасининг жаҳон фалсафаси тараққиётидаги ўрни. Платон ва Аристотель фалсафаси.

Шарқ ва Ғарб фалсафаси ўртасидаги боғлиқлик ва фалсафий тафаккур тараққиёти.

Ўрта аср Шарқи ва Европа халқлари фалсафаси

Араб мусулмон уйғониши. Ислом фалсафаси ривожда Марказий Осиё мутафаккирлари: Исмоил ал-Бухорий, Абу Исо ат-Термизий ва Бурхониддин ал-Марғинонийларнинг хизмати.*

Муҳаммад ибн Мусо ал-Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Абу Носр ибн Муҳаммад ал-Форобийларнинг илмий ва фалсафий қарашлари.

Европада феодал ижтимоий муносабатларнинг вужудга келиши. Диннинг ижтимоий ҳаётда бош мафкурага айланиши.

Уйғонинш даври фалсафаси. *XV-XVI асрларда Европада ижтимоий-сиёсий ўзгаришлар: капиталистик тараққиётнинг бошланиши ва фалсафий дунёқарашдаги туб ўзгаришлар.

Тасаввуф фалсафаси, унинг асосий йўналишлари ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари.

Амир Темурнинг Марказий Осиё халқлари мустақиллиги учун сиёсий кураш майдонига чиқиши. Амир Темур ва Темурийлар даврида табиий-илмий ва ижтимоий фалсафий қарашларнинг ривожланиши.*

Немис мумтоз фалсафаси система сифатида

И.Кант – немис мумтоз фалсафасининг асосчиси. Кант фалсафасида борлиқ, билиш, ахлоқ ва дин талқини. В.Гегель фалсафаси. *Гегель фалсафасида система ва метод масаласи. Гегельнинг диалектик методи. Тафаккурнинг борлиқ билан айнанлиги. Гегельнинг диалектик методи. Л.Фейербахнинг антропологик фалсафаси ва ҳозирги замон. Немис мумтоз фалсафасида изчиллик ва зиддият.

XVII-XX асрларда Туркистонда ижтимоий фалсафий қарашлар

XVII-XX аср бошларида Марказий Осиёда ҳукм сурган ижтимоий-сиёсий муҳит ва унинг фалсафий тафаккурда акс этиши.

М.Бедил ва Б.Машрабларнинг фалсафий қарашлари ва уларнинг Туркистон халқлари онгида миллий ўзликни англашнинг шаклланишида тутган ўрни. Маърифатпарварлик ва жадидчилик ҳаракатларининг пайдо бўлиши. Жадидчиларнинг озодлик, мустақиллик учун кураши. Жадидчилик ғояларининг миллий истиқлол ғоясининг манбаларидан бири эканлиги.

XX аср жаҳон фалсафаси

XX аср жаҳон фалсафасининг ўзига хос хусусиятлари. Ҳаёт фалсафаси, мавжудлик фалсафаси, прогматизм, структурализм, неопозитивизм, фрейдизм, неофрейдизм фалсафаси. *XX аср жаҳон фалсафасида инсон муаммоси. Ғарб ва Шарқ фалсафасининг уйғунлашуви ва ҳозирги замон жаҳон фалсафаси.

Борлиқ фалсафаси

Борлиқ ҳақидаги тасаввурларнинг пайдо бўлиши. Борлиқ ва йўқлик. Доимийлик ва ўткинчилик. Обьектив ва субъектив реаллик. Ҳаракат, макон ва замон борлиқнинг мавжудлик усули ва шакли сифатида. Борлиқнинг бир бутунлиги тўғрисида ҳозирги замон фани. Иқтисодий макон тушунчаси ва унинг ўлчамлари Марказий Осиёда умумий иқтисодий маконни вужудга келтириш муаммолари.

Тараққиёт фалсафаси кеча ва бугун

“Алоқадорлик”, “ўзгариш” ва “ривожланиш” ва тараққиёт тушунчаларининг мазмуни. Тараққиётнинг ҳозирги замон модул-лари. Тараққиётни тушунтиришда қонун, категория ва тамойилларининг аҳамияти. Диалектиканинг қонунлари ва категориялари.

Иқтисодий тараққиёт унинг заминлари ва кўрсаткичлари. Ўзбекистонда иқтисодий тараққиётнинг асосий йўналишлари.

Инсон тарихида фалсафа ва фалсафа тарихида инсон *

Инсоннинг шаклланиши ва ривожланишида фалсафанинг ўрни ва роли ҳақида қадимги, ўрта асрлар янги замон ва XX аср фалсафаси. Инсон муаммосини фалсафий таҳлил қилишнинг моҳияти ва унинг ўзига хос хусусиятлари. Инсон ҳаётининг маъноси, мазмуни ва моҳияти. Мустақиллик фалсафасида инсоннинг олий қадрият сифатида қаралиши. *Инсон кадр-қиммати. Инсоннинг жамиятдаги ўрни.

Фалсафада онг ва онгсизлик муаммоси

Онг – инсон миясининг функцияси, объектив борлиқнинг субъектив образи. Онг ва инъикос. Онг ва руҳият. *Онг – инсоннинг ўзини ва атроф-муҳитни англаши. Фалсафада онгсизлик муаммосининг ўрни ва роли.

Онг ва кибернетика. Тил ва тафаккур бирлиги.

Билиш фалсафаси

*Билиш жараёни. Билишнинг диалектик характери. Борлиқ ва билишнинг зиддиятлари. Билишнинг даражалари ва шакллари. Фан – илмий билишнинг махсус шакли. *Ижтимоий билиш ва унинг усуллари. Илмий билиш ва кибернетика, компьютер. Ҳозирги даврда Ўзбекистоннинг ўзига хос тараққиёт йўлини белгилашда илмий билишнинг ўрни ва роли.

II қисм

(Этика)

Этика фанининг баҳс мавзуси

Этика фанининг жамиятдаги роли. Этика фанининг бошқа ижтимоий-гуманитар фанлар системасида тутган ўрни. Этиканинг ахлоқий дунёқарашни шакллантирувчи фан эканлиги. Комил инсонни шакллантиришда ахлоқий дунёқарашнинг ўрни ва роли.*

Ахлоқнинг табиий, ижтимоий, маънавий манбалари. Ахлоқ ва ижтимоий тараққиёт. Этиканинг миллий ва умуминсоний характери. Ўзбекистоннинг буюк келажагини шакллантиришда ахлоқий назария ва амалиётнинг ўрни ва роли.

Ахлоқнинг ижтимоий табиати ва унинг жамиятдаги роли

Ахлоқ кишиларнинг ўзаро ва жамият билан муносабатларнинг ўзига хос ижтимоий ифодаси сифатида. Ахлоқий онг ва унинг мазмуни. Индивидуал ва ижтимоий ахлоқий онг.

Ахлоқий идеал ва ҳаёт. Ахлоқий амалиёт ва фаолият: қизиқиш, ният ва кадр-қиммат. Ахлоқий муносабатлар ижтимоий муносабатларнинг ўзига хос жиҳати сифатида. Ахлоқий муносабатларнинг вақтинчалик ва доимий шакллари. Ахлоқий муносабатлар ва ахлоқий нормалар.* Ахлоқий норма ва ахлоқий баҳо. Ахлоқ ва унинг функциялари. Ахлоқ функциялари ва уларнинг ижтимоий йўналтирилганлиги. Комил инсонни камол топтириш ахлоқнинг бош вазифасидир.

Этика категориялари тизим сифатида

Этика категориялари ҳақида тушунча. Этика категорияларининг бошқафанлар категорияларидан фарқи. Этика категорияларининг ижтимоий табиати ва жамият тараққиёти жараёнида бойиб бориши. Этика категорияларининг тарихий, умуминсоний ва миллий характери. Яхшилик ва ёмонлик ижтимоий ва шахсий хулқ-атвори, хатти-ҳаракатни баҳолаш мезонидир. Яхшилик ва ахлоқий баркамоллик. Адолат категориясининг мазмуни. Адолат ва адолатсизлик. Мустақиллик ва жамиятда адолат тантанаси. Бурч ва унинг ижтимоий мазмуни.

Бурчнинг турли шаклларда ифодаланиши. Ижтимоий бурч ва шахс манфаати. Бурч, ҳуқуқ, масъулият ва уларнинг ўзаро муносабати. Келажаги буюк давлатнинг қурилиши ва фуқоролик бурчи. Шаън ва ор-номус жамият аъзоларининг ўзаро муносабатларини тартибга солувчи, кишилар хулқига таъсир кўрсатувчи восита сифатида.* Мустақиллик ва кадр-қиммат туйғуси. Виждон шахснинг ўз-ўзини назорат этиши ва жавобгарлигини англаш хусусиятидир. Виждон ва имон. Маънавий юксалиш ва виждон тушунчасининг бойиб бориши.

Инсон ҳаётининг маъноси. Инсон ҳаётининг маъносида халқ фаровонлиги, Ватан тараққиёти учун курашнинг ўрни.*

Бахт тушунчасининг туб мазмуни. Бахтнинг объектив, субъектив, ижтимоий, индивидуал, рационал ва эмоционал томонлари.

Мустақиллик ва бахтни руёбга чиқариш имкониятларининг ортиб бориши.

Тадбиркор ва унинг ахлоқий қиёфаси

Тадбиркорлик этикасининг моҳияти. Тадбиркорлик этикасининг умумий ахлоқий тизимдаги ўрни. Тадбиркорлик этикасининг баҳс мавзуи. Тадбиркор

шаҳси ва унинг ахлоқий қиёфаси.* Тадбиркор бурчи ва масъулияти. Тадбиркорнинг турмуш тарзи ва унинг типлари.

Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги ва тадбиркор бурчи. Тадбиркорлик этикасида инсонпарварлик ва манфаатлар уйғунлиги. И.Каримов асарларида тадбиркор бурчи ва масъулияти масалаларининг ёритилиши.

Бозор иқтисодиётига ўтиш шароитида тадбиркор ахлоқи ролининг янада ошиб бориши.

Баркамол авлодни тарбиялашнинг воситалари ва услублари

Баркамол инсон тушунчаси ва унинг мазмуни. Миллий истиқлол ва баркамол авлод тарбияси. И.Каримов баркамол авлод тарбияси ҳақида.

Баркамол авлодни тарбиялаш ва унинг ўзига хос соҳалари.

Ахлоқий тарбиянинг долзарб назарий ва амалий масалалари. Ахлоқий тарбия ва тарбиячининг маънавий салоҳияти. Ахлоқий тарбиянинг асосий усуллари. Ахлоқий тарбияда изчиллик ва комплекслилик.

Мустақиллик шароитида ахлоқий тарбия самарадорлигини ошириш йўллари ва воситалари. *

III қисм (Эстетика)

Эстетиканинг баҳс мавзуи. Воқеликка эстетик муносабат ва эстетиконг мутаносиблиги

Эстетика фанининг тизими. Эстетикликнинг моҳияти тўғрисидаги қарашлар эволюцияси. Эстетик объект ва унинг мазмуни.

Эстетик муносабат субъекти ва унинг тизими. Эстетик онг – субъект-объект муносабатларининг идеал маҳсули. Эстетик онгнинг тизими, унинг тарихий шакллари ва типлари. Эстетиканинг бошқа гуманитар фанлар билан алоқаси.* Мустақилликни мустаҳкамлашда эстетика фанининг ўрни ва роли.

Эстетик фаолият ва инсон

Эстетик фаолиятнинг моҳияти ва мазмуни. Инсоннинг эстетик эҳтиёжи ва эстетик фаолият. Табиат эстетикаси. Меҳнат фаолиятида эстетикликнинг бошланиши. Маиший ҳаёт ва кишиларнинг ўзаро муносабати эстетикаси. Тадбиркорлик ва иқтисодий эстетика.* Техника эстетикаси ва дизайн. Эстетик фаолият ва мамлакат тараққиёти истиқболлари.

Эстетик тушунчалар

Эстетика категориялари тизими. Гўзаллик категорияси ва унинг мазмуни. Истиқлол ва гўзаллик.* Хунуқлик ва унинг табиати. Улуғворлик категорияси.

Улуғворликда табиат, жамият ва инсоннинг ифодаланиши. Тубанлик – жамият учун хавфни ифодаловчи сифат эканлиги. Фожиавийлик ва унинг ижтимоий ҳаётдаги роли. Кулгилилик ва ижтимоий ҳаёт.

Нафосатни билиш ва баҳолашда эстетика категорияларининг ўрни ва роли.

Санъат ва унинг ижтимоий ҳаётдаги аҳамияти

Санъат тушунчаси ва унинг талқини. Санъатнинг фандан фарқи.

Санъат объектининг ўзига хос хусусияти. Санъатнинг турлари ва улар ўртасидаги алоқадорлик. Санъат асарларида миллийлик ва умуминсонийлик. Бадиий ижод ва унинг босқичлари. Бадиий образ санъатнинг синтези ва унинг мазмуни эканлиги. Бадиий образни типиклаштириш.

Мустақиллик ва янги қаҳрамон муаммоси.*

Эстетик тарбия, унинг усуллари ва воситалари

Эстетик тарбия ва унинг моҳияти ва мазмуни. Эстетик тарбия ва унинг таркибий қисмлари. Бадиий маданият, унинг мазмуни, кўринишлари. Эстетик тарбия ва бадиий маданият.

Гўзаллик қонунларига кўра яшаш, яратиш ва баҳолаш. Санъат ва эстетик тарбия. Жамиятнинг эстетик идеали. Комил инсон тарбиясида эстетик тарбиянинг ўрни ва роли.*

IV қисм (Мантиқ)

Мантиқий тафаккур ривожланишининг босқичлари

Мантиқ илмининг фан сифатида вужудга келиши ва тараққий этиш босқичлари.

Қадимги дунёда мантиқ фанининг вужудга келиши. Ўрта асрда Марказий Осиё ва яқин шарқда мантиқ фани.* Европада ўрта аср ва янги даврда мантиқ фанининг ривожланиши. Мантиқ тафаккур тараққиётининг қонуниятларини ўрганувчи фан сифатида. Тафаккур тараққиёти қонунларини ўрганишнинг ўзига хос хусусиятлари. Тўғри фикрлашнинг мантиқ қонунларига асосланганлиги. Ҳиссий билиш ва унинг шакллари: сезги, идрок, тасаввур.* Мантиқий билиш ва унинг шакллари: тушунча, ҳукм, хулоса чиқариш.

Мантиқ фанида тушунча муаммоси

Мантиқ фанида тушунча шаклланишининг усуллари: таққослаш, анализ, синтез, мавҳумлаштириш, умумлаштириш. Умумий ва яқка тушунчалар;

жамловчи ва айирувчи тушунчалар; конкрет ва мавҳум тушунчалар; нисбатли ва нисбатсиз тушунчалар; ижобий ва салбий тушунчалар.

Турли хил тушунчаларни умумлаштириш ва чегаралаш. Тушунчани таърифлаш. Иқтисодиёт ва молия соҳасида тушунчани таърифлашнинг аҳамияти.* Мантиқ фанида тушунчаларни бўлиш ва уларнинг турлари. Иқтисодий билимнинг шаклланиши ва ривожланишида тушунчаларнинг аҳамияти.

Мантиқий билимлар системасида ҳукмнинг аҳамияти

Ҳукмнинг моҳияти ва таркиби. Содда ва мураккаб ҳукмлар, уларнинг турлари, тасдиқ ва инкор ҳукмлар.*

Мантиқий боғламалар: кўшувчи, айирувчи, шартли тенглик ва инкор ёрдамида содда ҳукмлар. Мураккаб ҳукмларнинг чин бўлиш шартлари. Мантиқда чинлиги бўйича ҳукмлар орасидаги муносабатлар. Сиғишувчанлик ва сиғишмаслик муносабатларининг мантиқий аҳамияти. Ҳукмлар орасидаги модаллик бўйича бўлиниши: объектив модаллик ва мантиқий модаллик муносабатлари. Иқтисодчи мутахассислар фаолиятида жараён ва муносабатларни билишда ҳукмларнинг роли.*

Илмий билимларнинг вужудга келишида хулоса чиқаришнинг роли

Хулоса чиқариш мантиқий билиш шакли сифатида. Бевосита ва билвосита хулоса чиқариш.* Алмаштириш орқали, айлантириш орқали, предикатга қарама-қарши кўйиш орқали хулоса чиқариш. Оддий санаш индукцияси (оммабоп индукция) ва илмий индукция ёрдамида хулоса чиқариш. Сабабий боғланишларни аниқлашда индукциянинг роли. Мантиқда дедуктив хулоса чиқариш ва силлогизм турлари. Силлогизм моҳиятининг ички қонуниятлари ва умумий қоидалари.* Шартли-айирувчи ва қисқартирилган силлогизмлар орқали хулоса чиқариш. Иқтисодиёт ва молияга оид масалалар ва муаммолар ечимини топишда индуктив ва дедуктив хулоса чиқариш.*

Мантиқ фанида аргументлаш назариясининг илмий асослари

Аргументлаш ва ишонч-этикоднинг шаклланиш жараёни тафсилотлари. Ишонтирувчи таъсир ўтказишда ижтимоий, руҳий, лингвистик ва мантиқий омиллардан фойдаланиш усуллари.

Исботлаш турлари: бевосита ва билвосита исботлаш. Илмий танқидга оид мантиқий талаблар. Исбот ва рад этишда учрайдиган хатолар. Илмий ва баҳслашув қоидалари. Бўлажак иқтисодчи ва молиячиларда баҳслашиш санъатини шакллантириш. Муаммоли вазият тушунчаси. Савол – муаммонинг

намоён бўлиш шакли сифатида. Саволнинг мантиқий тузилиши. Гипотезанинг умумий ва хусусий турлари. Фанда гипотезаларни саралаш.

Мантиқий системалаштирилган назариялар. Илмий билимларни ривожлантиришда, системалаштириш ва асослашда мантиқ фанининг роли.

4. ТАВСИЯ ЭТИЛАЁТГАН МАВЗУЛАР БЎЙИЧА КЎРГАЗМА- НАМОЙИШ МАТЕРИАЛЛАРИ, ЎҚУВ ФИЛЬМЛАРИ ВА БОШҚА ДИДАКТИК МАТЕРИАЛЛАР РЎЙХАТИ

1. Философия. Библиотека Мошкова
2. Философия и Наука (ссылки с аннотациями).
3. <http://www.piramyd.express.ru/all/pamyat.htm>
4. Философия.
5. Р.Хаббард - Введение в саентологическую этику.
6. Л. В. Коновалова - Прикладная этика
7. <http://kiev.philosophy.ru/iphras/library/konov.html>
8. Бернард Сутор. Политическая этика.
9. <http://civitasdei.boom.ru/person/postideo.htm>
10. Марк Люттер. Восточная эстетика, тонченность.
<http://www.sight.ru/photo.emax?pic>
11. Ўзбекистон тасвирий санъат музейи. - Т. 1998.
12. Государственный эрмитаж. С.Петербург, 2001.
13. Ўзбекистон. Табиат, шаҳарлар, одамлар. - Т.: Телефильм, 2000.
14. Камолиддин Беҳзод. - Т.: Телефильм, 2001.
15. Н.Жўраев. Агар огоҳ сен... - Т. 1998.
16. А.Иброҳимов. Биз ким, ўзбеклар... - Т. 1999.
17. Машиқзамин - ҳикмат бўстони. - Т. 1997.
18. Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. - Т. 1992.
19. Логика для всех - выпуск №4 от 2001 - 03 - 26
20. Логика для всех - Программа по курсу логики
21. <http://ntl.narod.ru/logic/index.html>
22. А.А. Ивин - Логика. Учебное пособие
23. А.С. Карпенко - логика на пороге нового тысячелетия
24. <http://philosophy.ru/edu/ref/logic/ivin.html>

5. ЎЗЛАШТИРИШНИНГ НАЗОРАТИ. НАЗОРАТ ҚИЛИШНИНГ ТУРЛАРИ

Фалсафа фанига ажратилган максимал балл – 72 балл, бундан жорий баҳолаш (Ж.Б.) га 25,2 балл, оралиқ баҳолаш (О.Б.) га 25,2 балл, якуний баҳолаш (Я.Б.) га 21,6 балл ажратилган.

Жорий ва оралиқ баҳолашлар талабалар билимини оғзаки, ёзма шаклларда назорат қилиш ҳамда рефератларни текшириш усулида ўтказилади. Якуний баҳолаш таянч ибораларга асосланган ёзма иш шаклида ўтказилади.

Фалсафа (этика, эстетика, мантиқ) фанига ажратилган максимал балл – 54 балл, бундан жорий баҳолаш (Ж.Б.) га 12,6 балл, оралиқ баҳолаш (О.Б.) га 25,2 балл, якуний баҳолаш (Я.Б.) га 16,2 балл ажратилган.

Жорий ва оралиқ баҳолашлар талабалар билимини оғзаки, ёзма шаклларда назорат қилиш ҳамда рефератларни текшириш усулида ўтказилади. Якуний баҳолаш таянч ибораларга асосланган ёзма иш шаклида ўтказилади.

6. АДАБИЁТЛАР

Асосий адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. –Т.: Ўзбекистон, 1992.
2. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли. – Т.: Ўзбекистон, 1992.
3. Каримов И.А. Янги уй қурмай туриб эскисини бузманг. – Т.: Ўзбекистон, 1993.
4. Каримов И.А. Ҳалоллик ва фидойилик-фаолиятимизнинг асосий мезони бўлсин. –Т.: Ўзбекистон, 1994.
5. Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. Т.2. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
6. Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. . –Т.: Ўзбекистон, 1996.
7. Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. Т.3. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
8. Каримов И.А. Бунёдкорлик йўлидан. Т.4. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
9. Каримов И.А. Янгича фикрлаш ва ишлаш – давр талаби. -Т.: Ўзбекистон, 1997.
10. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хафсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. –Т.: Ўзбекистон, 1997.
11. Каримов И.А. Жамиятимиз мафқураси халқни-халқ, миллатни-миллат қилишга хизмат этсин. –Т.: Ўзбекистон, 1998.
12. Каримов И.А. Адолат, ватан ва халқ манфаати ҳар нарсадан улуғ. - Т.: Ўзбекистон, 1998.
13. Каримов И.А. Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. //Маърифат, 1998 йил, 29 август.
14. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. //Мулоқот, 1998 йил, 5-сон.
15. Каримов И.А. Маънавий юксалиш йўлида. –Т.: Ўзбекистон, 1998.
16. Каримов И.А. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлидан. Т.6. -Т.: Ўзбекистон, 1998.
17. Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари. –Т.: Ўзбекистон, 1998.
18. Каримов И.А. Оллоҳ қалбимизда, юрагимизда. –Т.: Ўзбекистон, 1999.
19. Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони: “Республика маърифат ва маънавият кенгашини қўллаб - қувватлаш тўғрисида”- //Халқ сўзи 1999 йил, 4 сентябрь.
20. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда. –Т.: Ўзбекистон 1999.
21. Каримов И.А. «Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз». Т.8 -Т.: Ўзбекистон, 2000.
22. Каримов И.А. Миллий истиқлол мафқураси – халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир. –Т; Ўзбекистон, 2000.

23. Каримов И.А. Қонунга хурамат, қонунга итоат – ҳаётимиз мезони бўлсин-
//Халқ сўзи 2001 йил, 9 - декабрь.
24. Каримов И.А. Раҳбар, етакчи ўзи ёниб, ўзгаларни ҳам ёндириб яшаши керак.
//Халқ сўзи, 2002 йил, 22 февраль.
25. Каримов И.А. Қорақалпоқ диёрининг салоҳиятини рўёбга чиқариш, одамлар
ҳаётини янада яхшилаш долзарб вазифа. //Халқ сўзи, 2002 йил, 3 май.
26. Каримов. И.А Ўзбекистонда демократик ўзгаришларни янада чуқурлаштириш
ва фуқоролик жамияти асосларини шакллантиришнинг асосий йўналишлари
(Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси 9-сессиясидасўзлаган нутқи) – //Халқ
сўзи 2002 йил, 30 август.
27. Каримов И. А. Ҳаётимизнинг, тараққиётимизнинг ҳуқуқий асоси. Ўзбекистон
Республикаси Конституциясининг 10 йиллигига бағишлаб сўзланган нутқ.
//Халқ сўзи, 2002 йил, 7 декабр.
28. Каримов И.А. Биз танлаган йўл – демократик тараққиёт ва маърифий дунё
билан ҳамкорлик йўли. (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси 11-
сессиясида сўзлаган нутқи) //Ўзбекистон овози, 2003 йил, 26 апрель.

Қўшимча адабиётлар

1. Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. –Т.: Ўқитувчи 1992.
2. Ал-Бухорий. Ҳадислар I - IV томлар. –Т.: Мерос 1990 - 1992.
3. Баркамол авлод орзуси. -Т.:Шарқ 1998.
4. Беруний Абу Райҳон. Танланган асарлар: Т. 1. Қадимги халқлардан қолган
ёдгорликлар. –Т: Фан 1968.
5. Жумабоев Й. Ўзбекистонда фалсафа ва ахлоқий фикрлар тараққиёти тарихидан.
–Т.: Ўқитувчи, 1997.
6. Искандаров Б. Тасаввуф фалсафаси. –Т.: 1995.
7. Кайковус. Қобуснома. - .Т: Ўқитувчи, 1996.
8. Комил инсон ҳақида тўрт рисола. –Т., 1997.
9. Малик Мурод. Ўзбек кадриятлари. -Т.: Чўлпон,1995.
10. Маънавият юлдузлари. –Т.: А.Қодирий, 1999.
11. Машриқзамин ҳикмат бўстони. –Т.: Шарқ, 1997.
12. Мустақиллик: илмий, изоҳли, оммабоп луғат. –Т.:Шарқ 1999.
13. Мусурмонова О. Маънавий кадриятлар – соғлом авлодни тарбиялаш воситаси.
Тошкент, 1996.
14. Мўминов И.М. Амир Темурнинг Ўрта Осиё тарихида тутган ўрни ва роли. –Т.:
Фан, 1993.

15. Мўминов И.М. Ўзбекистон ижтимоий-фалсафий тафаккури тарихидан. –Т.: Фан 1994.
16. Огоҳ бўлайлик. –Т.: Академия нашриёти, 1999.
17. Основы философии: Учебное пособие для студентов. –Т.: Ўзбекистон, 1998.
18. Пўлатов Х. Ўзбек мафқураси // Мулоқот. –1991 йил, 2-сон.
19. Сулайманова Ф. Шарқ ва Ғарб. –Т.:, 1997.
20. Темур тузуклари. –Т.: Мерос, 1991.
21. Фаробий. Фозил одамлар шаҳри. –Т., Ибн Сино, 1997.
22. Фалсафа. Ўқув кўлланма. –Т., Шарқ, 1999.
23. Фалсафа. Маърузалар матни. –Т., 2000.
24. Фалсафа. Маърузалар матни. –Т., Молия институти, 2000.
25. Қуръони Карим. –Т.: Чўлпон, 1992.
26. Эркаев А. Маънавият – миллат нишони. –Т.: Маънавият, 1998.
27. Қорабоев У. Ўзбекистон байрамлари. –Т.: Ўқитувчи, 1991.
28. Хайруллаев М. Уйғониш даври ва Шарқ мутафаккирлари. –Т.: Ўзбекистон, 1991.
29. Хусанов О. Мустақиллик ва маҳаллий ҳокимият. – Т.: Шарқ, 1996.
30. Шайхова Х., Назаров Қ. Умуминсоний қадриятлар ва маънавий камолот. –Т.: Ўзбекистон, 1992.
31. Абдусаломов М. Бахт ва эрк кафолати. //Мулоқот, 2001 йил, 6-сон.
32. Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. -Т.: Ўзбекистон, 1992.
33. Амир Темур. Темур тузуклари. - Т.: Ўзбекистон, 1996 .
34. Асомова Р. Комил инсон – миллат фаҳри. // Мулоқот, 2001 йил, 2 - сон.
35. Жакбаров М. Фаробийнинг адолатли жамият орзуси. //Мулоқот, 1999 йил, 1-сон.
36. Жўраев Н. Мафқуравий иммунитет. -Т.: Маънавият, 2000.
37. Йўлдошев А. Адолат – бошқарув мезони. //Мулоқот, 1999 йил, 3-сон.
38. Кайковус Қобуснома -Т. 1973.
39. Маҳкамов У. Ахлоқ-одоб сабоқлари. -Т. 1994.
40. Муҳиддинов М. Комил инсон талқини. //Мулоқот, 2000 йил, 5-сон.
41. Ортиқов А. Ўтиқод ва виждон эркинлиги: муштарақлик ва тафовутлар. //Мулоқот 2000 йил, 6-сон.
42. Очиллов Н. Муҳаббатнинг саройи кенг экан. // Мулоқот, 2000 йил, 5-сон.
43. Пардаев Т. Баркамол авлод тарбияси. //Мулоқот, 2001 йил, 5 - сон.
44. Раупов Р. Пул ва ахлоқ. //Мулоқот, 1999 йил, 1 - сон.
45. Султонмурод Олим. Миллий мафқура – халқ таянадиган куч. -Т.: Маънавият, 2000.

46. Суннатов Б. Саъдуллаев Д. Ёшлар камоли – Ватан жамоли. //Мулоқот, 1999 йил, 4-сон.
47. Тохиров О. Комиллик – етуклик тимсоли. // Мулоқот, 1999 йил, 3-сон.
48. Хасанов А. Эзгу иш унутилмайди. //Мулоқот, 2000 йил, 4 - сон.
49. Чориев А. Инсоннинг маънавий қиёфаси. //Мулоқот, 1999 йил, 3-сон.
50. Чориев С. Баркамол инсон – инсонпарвар жамият маҳсули. //Мулоқот, 1999 йил, 1-сон.
51. Қуръони Карим -Т.: 1995.
52. Абдуллаев С. Улкан маънавий бойлик. //Тафаккур, 2001 йил, 4-сон.
53. Азамат Зиё. Кучли жамият фалсафаси. //Тафаккур, 2002 йил, 1-сон.
54. Бердиев Н. Чинакам санъат талқини. //Мулоқот, 2001 йил, 5-сон.
55. Жакбаров М. Уйғониш даврида инсон камолоти. //Мулоқот, 2000 йил, 1 - сон.
56. Жураев Н. Миллий уйғониш рухи. //Мулоқот, 2000 йил, 4 - сон.
57. Зиёева Н. Буюк фалсафа талқини. //Мулоқот, 2001 йил, 2-сон.
58. Каримов Р. Аждодларимиз меросида маънавий қадриятларимиз жилоси. - Т. 2000.
59. Мамашокиров С. Инсон, маънавият, зиддият. //Тафаккур, 2001 йил, 1 - сон.
60. Мусаев О. Тасвир ва тасаввур. //Тафаккур, 2001 йил, 3 - сон.
61. Насриддинов А. Давр ижтимоий - фалсафий мерос. //Мулоқот, 1999 йил, 4 - сон.
62. Очил Э. Фарҳод – комил инсон. //Тафаккур, 2000 йил, 3 - с он.
63. Саматов Ш. Қадим Сурхон санъати. //Мулоқот, 2001 йил, 5 - сон.
64. Соатов Ғ. Нафосат ва гўзаллик байрами. //Мулоқот, 2002 йил, 2 - сон.
65. Тошматова О. Оркестр керакми? Албатта! //Мулоқот, 2000 йил, 6 - сон.
66. Умаров Э. Эстетика. - Т. 1995.
67. Умарова Д. Дизайннинг эстетик моҳияти. //Тафаккур, 2001 йил, 4 - сон.
68. Феруза Аскар. Сирли муножот. //Тафаккур, 2000 йил, 3 - сон.
69. Хамроев Ф. Ошиқлигин бойиси олам. //Тафаккур, 2000 йил, 2 - сон.
70. Хоназаров Қ. Ўзбек фалсафаси борми? //Мулоқот, 2001 йил, 3 - сон.
71. Эргашев Қ. Навоий насрида рамзийлик. //Мулоқот, 2001 йил, 3 - сон.
72. Юлдошев М. Маданият инсонни улуғлайди. //Мулоқот, 2000 йил, 5 - сон.
73. Юнусова С. Миллий либос ва миллий қиёфа. //Мулоқот, 2000 йил, 4 - сон.
74. Юсупов Э. Инсон камолотининг маънавий асослари. - Т. 1999.
75. Қудратиллаев Х. Кўнглим гулнинг бағридек кондир. //Тафаккур, 2000 йил, 1 - сон.
76. Қўзиёев Н. Сополга битилган солнома. //Тафаккур, 2000 йил, 1 - сон.
77. Абдуллаев Ё. Статистиканинг умумий назарияси. - Т. 1993.
78. Буюк сиймолар, алломалар. 1 - 2 китоб. - Т. 1995 - 96.

79. Валиев Б. Мантиқ курси бўйича амалий машғулотлар ва методик тавсиялар. - Т. 1992.

80. Иброҳимов А.Т. Молиявий таҳлил. - Т. 1995.

81. Камолова С., Файзихўжаева Д. Мантиқ. - Т. 1993.

82. Рахимов И. Мантиқ. - Т. 1995.

83. Упражнения по логике. - М. 1990.

84. Хайруллаев М.М., Ҳақбердиев М. Мантиқ. - Т. 1993.

85. Шарипов М. Мантиқ (Маърузалар матни). - Т. 2000.

86. Шарифхўжаев М., Абдуллаев Ё. Менежмент. - Т. 2002.

Шоалимов А.Х. Саноат корхоналари хўжалик фаолиятини таҳлил қилиш. - Т. 1995.